

דבר העורך

בגיליון 23 של גילוי דעת רואים אור שלושה מאמרים, שתי מסות ושתי ביקורות ספרים. הגיליון נכתב בצל שנה רוויית משברים ואתגרים, שבה המלחמה והשלכותיה ניכרו כמעט בכל תחומי החיים בישראל. בתוך מציאות מורכבת זו, מאמרי הגיליון מתמודדים עם סוגיות של זהות, שיקום, חינוך, פיוס ושאיפה לעתיד טוב יותר. המגוון הרחב של הטקסטים משקף את הצורך לעיין מחדש בתפיסות חברתיות, תרבותיות ואישיות קיימות, ולהתמודד עם השאלות העומדות ברומו של עולם בזמננו. הגיליון מביא מבט מעמיק על מקומה של האקדמיה בחברה בעתות משבר, על כוחה של קהילה להתאושש מאירועים טראומטיים, ועל יכולתם של סיפורים, רעיונות וחינוך לשמש כלים לתיקון עולם ולחיזוק ערכי הלכידות והאחריות המשותפת.

הגיליון נפתח במאמר הסתגלות סטודנטים ממזרח ירושלים למכללה אקדמית בישראל: חקר מקרה מאת עומר מועל ודיתה פישל, החוקר את אתגרי ההסתגלות של סטודנטים ממזרח ירושלים הלומדים במכללה ישראלית. המחקר מתבסס על ראיונות עם 30 סטודנטים, רובם צעירים, ומנתח את חוויותיהם מנקודת מבטם. קשיים מרכזיים שעולים מדיווחיהם הם הלם תרבות, קשיי שפה, חסמים חברתיים ותפיסות מוטעות על הדרישות האקדמיות. הסטודנטים התמודדו עם סביבה תרבותית שונה, הבדלים בגישה המגדרית, והיכרות בלתי מספקת עם מערכת החינוך הישראלית ועם המוסד שבו למדו. קשיי השפה העברית תוארו כמכשול עיקרי בתקשורת החברתית והלימודית. הסטודנטים מספרים גם שהעדיפו להסתמך על תמיכת בני משפחה וחברים על פני פנייה למנגנוני סיוע מוסדיים. המאמר מדגיש פערים תרבותיים המצריכים שיטות הוראה מותאמות ורגישות מוסדית מוגברת כדי להקל על תהליך ההסתגלות. הממצאים מצביעים על הצורך ביצירת דיאלוג פתוח עם אוכלוסייה זו ובבניית מערכות תמיכה יעילות יותר עבורה. המחקר קורא למוסדות החינוך הגבוה בישראל להקדיש משאבים לשיפור קליטת הסטודנטים ממזרח ירושלים ולהתאמת תהליכי ההוראה לצרכיהם.

שילוב והכלה של תלמידים עם לקויות למידה במרחב החינוכי המקוון, מאמרן של דנה ברק-הראל והידי פלביאן, עוסק בסוגיית השפעת אופי סביבת הלימוד על התהליכים החינוכיים והחברתיים בכיתות רגילות הכוללות תלמידים

עם לקויות למידה. המחקר בוחן לעומק את האתגרים וההזדמנויות הניצבים בפני מורים ותלמידים בסביבות לימוד שונות, ומציע ניתוח עשיר המבוסס על מחקרים עדכניים ודוגמאות מהשטח. בין הנושאים הנדונים: השפעת המעבר הפתאומי לסביבת לימוד מקוונת על הנוגעים בדבר ובראשם המורים, תלמידים עם לקויות למידה המשולבים בכיתות רגילות ואף הוריהם. המאמר מהווה תרומה משמעותית לדיון על שילוב תלמידים עם לקויות למידה בכיתות רגילות, ובמיוחד במרחב המקוון. הוא מציע תובנות מעשיות למורים, חוקרים וקובעי מדיניות המבקשים לקדם מערכת חינוכית שוויונית ומכילה גם בתנאי לימוד חריגים.

מאמרו של קובי דנה עוסק במשנתו החינוכית של אהרון דוד גורדון (1856-1922), מההוגים המרכזיים ביישוב היהודי בארץ ישראל בראשית המאה ה-20. הוא מציג את תפיסתו של גורדון לגבי חינוך לערכים, תוך בחינת הזיקה בין זהות אישית ולאומית ובין עקרונות חינוכיים. גורדון מדגיש את חשיבות החינוך כגורם המוביל להתפתחות עצמאית ולחשיבה ביקורתית, ורואה בערכים חלק בלתי נפרד מזהות האדם. המאמר בוחן את דמות המחנך בהגותו של גורדון, את תפקיד המשפחה בחינוך, ואת הקשר בין האדם לטבע כחלק מתהליך החינוך. גישתו החינוכית של גורדון מבוססת על טיפוח אינטואיציה, עצמאות ואחריות מוסרית ונמנעת מכפייה או דוגמטיות. המאמר מצביע על כך שרעיונותיו של גורדון נשארו רלוונטיים להתמודדות עם אתגרי החינוך העכשווי בישראל בהיותם מחברים בין ערכים לאומיים לאוניברסליים. מחקר זה מעשיר את הבנתנו לגבי חינוך ככלי לבניית חברה המבוססת על יחידים חופשיים ובעלי מודעות מוסרית עמוקה.

מסע אופקים: מסע למרחב אחר ולזמן אחר. מסה זו מתארת מסע ייחודי במכתש רמון של בני נוער מאופקים, שהתקיים זמן קצר לאחר אירועי אוקטובר 2023. המסע הובל על ידי אנשי חינוך וטיפול מתחומי חינוך סביבתי, פילוסופיה וטיפול בתנועה, ומטרתו הייתה לתת מענה חינוכי-טיפולי לחוויות הטראומטיות של המשתתפים. משמעות המסע נבחנת משלוש נקודות מבט מרכזיות: החינוך הסביבתי, אשר מדגיש את עוצמתו המרפאת של המדבר כמרחב של שקט והתחדשות; הפילוסופיה, אשר מנתחת את החוויה האסתטית של המשתתפים בראי רעיונותיו של עמנואל קאנט על הנשגב; והטיפול בתנועה אשר מציע תובנות על האופן שבו חוויות פיזיות קבוצתיות ואישיות-רגשיות מסייעות בעיבוד חוויות קשות ובבניית חוסן נפשי. המסקנה המשותפת של שלוש זוויות הראייה היא כי עוצמתו של המסע טמונה ביציאה אל מרחב אחר וזמן אחר, המשלבים טבע עוצמתי, קהילה תומכת

והתערבות מקצועית מותאמת. החוויה יוצאת הדופן הייתה השראה ומקור תקווה לבני הנוער המשתתפים, לצוות המובילים ואף לקהילה ככלל. מסה זו היא קריאה לעשייה. היא מעודדת להמשיך וליזום פרויקטים דומים המשלבים טבע, קהילה וחינוך, מתוך אמונה בכוחם לרפא, לחזק ולתרום לעיצוב עתיד טוב יותר.

במסה השנייה, תרבות מתמכרת היא תרבות מתפוררת, בוחן נמרוד אלוני באופן ביקורתי חמש התמכרויות המוניות במאה ה-21: כסף, יצרנות-צרכנות, תרבות הג'אנק, מסכים ודיגיטל, והתמכרות לתרופות משככות כאבים. אלוני מסביר כיצד התמכרויות אלו פוגעות בריבונות האישית והחברתית, מובילות ל"שבירת חִבְרוֹת" ומסכנות את יכולתנו לשמור על קיום אנושי מכובד שיש בו אחריות לטוב המשותף. המסה מציינת את האופן שבו התמכרות לצבירת הון ולצרכנות אינטנסיבית מסכנת את הבריאות, התרבות והסביבה, ואת חלקה של תרבות הג'אנק על תכניה השטחיים בעליית תופעות כמו השמנה. היא מתארת כיצד תרבות המסכים פוגעת ביכולת הקשב והאמפתיה, ומראה את השפעותיה הקטלניות של התמכרות למשככי כאבים כמגפה חברתית. אלוני קורא לפיתוח מודעות ו"מערכות חיסוניות" חברתיות כדי להקטין את היקף ההתמכרויות ולחזק את האוטונומיה האישית, מתוך שאיפה לשיקום כבוד האדם ותיקון עולם. המסה מציעה פרדיגמה חלופית לחיים מושכלים ומידתיים למען מציאות תרבותית וסביבתית בת-קיימא.

ננה אריאל בוחנת את הספר לחשוב על האוניברסיטה: ידע, פוליטיקה ואקדמיה בישראל ורואה אותו כקובץ רב-תחומי מקיף הבוחן את מעמדה המשתנה של האקדמיה בעידן הנאו-ליברלי ובמציאות הישראלית העכשווית. הספר מעלה שאלות נוקבות על תפקידה של האקדמיה ביחסי הגומלין עם המדינה, הכלכלה והחברה. הוא בוחן את האתוס האקדמי המסורתי מול תהליכי אינסטרומנטליזציה, נאו-ליברליזציה ותכתיבי השוק, אשר משנים את זהותה של האקדמיה. אריאל מדגישה את תרומתו של הספר בהצגת ניתוחים תיאורטיים, היסטוריים וביקורתיים לצד קריאה לחשיבה מחודשת על משימות האקדמיה בתחום הקניית הידע והמחקר, ועל תרומתה לחופש הביטוי. הביקורת מדגישה את חשיבות שימור האוניברסיטה כזירה ביקורתית, המקדמת חופש אינטלקטואלי ושיח מגוון, במיוחד בתקופה שבה לחצים פוליטיים וכלכליים מאיימים על עצמאותה ועל ערכיה המסורתיים.

בביקורתה על הספר יוסף וחלומותיו: מקרא, ספרות, פסיכואנליזה מאת אילנה פרדס ואיתמר לוריא, בוחנת גילי קוגלר את הניתוח המעמיק של סיפור יוסף המקראי מזוויות ספרותיות ופסיכואנליטיות המופיע בספר. פרדס מתמקדת

במוטיבים חוזרים, חלומות ותהליכי שינוי, ומדגישה כיצד המסורות הספרותיות והעיבודים המאוחרים חושפים רבדים נסתרים בסיפור המקראי. לוריא מציע קריאה פסיכואנליטית, המדגישה את התהליכים הנפשיים המורכבים של הדמויות, הכוללים טראומות והדחקות, ומשתמש בדמותו של יוסף כאשנב להבנת טבע האדם. קוגלר משבחת את הספר על חשיפת עומק חדש בסיפור יוסף ועל תרומתו להבנת תהליכי שינוי וגאולה אישיים. עם זאת, היא מציינת שהקשר בין החלקים הספרותיים לפסיכואנליטיים יכול היה להיות הדוק יותר. הביקורת מדגישה שניתוחי המחברים הם מקור השראה, בייחוד בנוגע לכוחן של בחירות אנושיות לחרוג מגורל מוכתב ולהגיע לפיוס ושיקום. לדעתה של קוגלר, הספר מצליח להאיר לא רק את סיפור יוסף, אלא גם את הדרמה האנושית בכללותה.

ד"ר מעין מזור,
עורך כתב העת